

Forundersøgelse for Nationalpark Smålandsfarvandet

Referat fra temaworkshop 2 - Landskab & Kulturmiljøer

14. september 2025
Femø Kro & Feriecenter, Femø

Referat – Temaworkshop 2 – Forundersøgelse om Nationalpark Smålandsfarvandet

Tema: Landskab & Kulturmiljøer

Dato: 14. september 2025

Sted: Femø Kro & Feriecenter, Femø

Arrangør: Naturstyrelsen

Deltagere: 32 borgere

Facilitatorer: Urland

Forud for workshoppen har borgere været inviteret på guidet tur om Femø's kulturhistorie med Anne-Lise Svensson som er lokal guide. Mødestedet var ved Femø Kro.

Workshoppen afholdes på Femø Kro, hvor der er opsatte plancher om forundersøgelsen og temaundersøgelserne, der lægger op til uformel dialog inden workshoppen begynder. Der er i øvrigt udlagt en folder til alle deltagende, med mere information og kontaktoplysninger, samt en 'Din mening folder' hvori man kan udtrykke sin mening.

32 borgere deltog i workshoppen.

Velkomst og introduktion

Tea (Urland) byder velkommen til workshoppen og beskriver Urland og deres erfaring og rolle i faciliteringen af borgerinddragelsen omkring forundersøgelsen for Nationalpark Smålandsfarvandet. De tilstedeværende fra Urland er: Michelle Nielsen-Dharmaratne, Tea Hörrmann, Christian Achermann og Victor Carlsen.

De øvrige tilstedeværende herunder arrangører og bidragsydere til workshoppen præsenteres:

- Naturstyrelsen Storstrøm (Jane Skov Lind, Line Trap Mogensen og Camille Møller-Sørensen) som er arrangører
- WSP (Anke Struve Olsson) som er fagekspert
- Schønher (Signe Winther og Jørgen Becker-Christense)

Dagens program

Tea (Urland) beskriver dagens program:

- Velkommen – Urland
- Introduktion af rammerne for forundersøgelsen om Nationalpark Smålandsfarvandet – Naturstyrelsen Storstrøm
- Resultater fra temaundersøgelser om landskaber – v. Jørgen Becker-Christensen (Schønher) og Anke Struve Olsson (WSP)
- Workshop del 1 – Landskaber
- Kort pause
- Resultater fra temaundersøgelser om kulturmiljøer – v. Signe Winther (Schønher)
- Workshop del 2 – Kulturmiljøer
- Workshop del 3 – Åbent tema
- Opsamling og tak for i dag

Der gøres opmærksom på at der bliver lavet lydoptagelser med henblik på referat skrivning. Lydoptagelser offentliggøres ikke.

Rammerne for forundersøgelsen

Line (NST) præsenterer kort hvad en nationalpark er, rammerne og hvad forundersøgelsen indebærer. Beskrivelsen er også præsenteret på de to informationsmøder der blev afholdt før sommerferien.

En sjette nationalpark?

Der findes allerede fem nationalparker i Danmark: Thy Nationalpark, Nationalpark Vadehavet, Nationalpark Mols Bjerge, Nationalpark Kongernes Nordsjælland og Nationalpark Skjoldungernes Land. Naturstyrelsen har fået til opgave at undersøge om Smålandsfarvandet og det omkringliggende kystområde kan blive den sjette nationalpark og derfor skal det undersøges om området lever op til kriterierne.

Forundersøgelsen for en potentiel nationalpark bygger på en undersøgelse af området til lands og til vand, samt gennem inddragelse af borgere, lodsejere, foreninger og interesseorganisationer.

Hvad er en nationalpark?

Der kan forekomme forvirring eller forveksling af nationalparker, naturparker og naturnationalparker. I de andre typer af parker forekommer helt andre vilkår end i en nationalpark.

En nationalpark er et afgrænset område der skal have nationale og/eller internationale værdier.

- En nationalpark er et afgrænset område der har nogle unikke landskaber, noget værdifuld natur, og kulturmiljøer som har nationalværdier.
- Nationalparken ejer ikke jorden, og den medfører ikke nogen restriktioner. Det vil fortsat være lodsejere i området der ejer jorden som nationalparken består af.
- Projekter bygger på frivillighed og skal derfor også ske i samarbejde med lodsejere

Hvad skal en nationalpark arbejde med?

Det er beskrevet i Nationalparkloven hvad der kendetegner en nationalpark og hvad en nationalpark skal arbejde med.

- Loven fokuserer blandt andet på friluftslivet og skal gøre det nemmere at forstå og opleve naturen og kulturhistorien i området, samt gøre de særlige områder mere tilgængelige for besøgende.
- En nationalpark skal arbejde med at skabe mere værdifuld natur og styrke den eksisterende
- Den skal ligeledes arbejde med at styrke lokalområderne og understøtte erhverv og turisme.
- Alle projekter skal foregå med frivillighed

Organisation af en nationalpark

Hvis man opretter en Nationalpark skal den styres af en fond. Fonden får mellem 9-10 mio. om året at arbejde med. Derudover kan nationalparken søge andre supplerende fonde, hvis der er konkrete projekter. Fonden er uafhængig og ledes af en bestyrelse.

- Nationalparkfonden skal udarbejde en nationalparkplan. Den skal gøre det gennemskueligt for alle hvad pengene bliver brugt til og sætte en retning for hvad nationalparken skal arbejde med.
- Planen gælder på kort og på lang sigt og skal derfor beskrive hvad nationalparken vil arbejde med her og nu samt hen

over en længere årrække.

Forundersøgelsesområdet

- Forundersøgelsesområdet er defineret af Smålandsfarvandet og kystnærhedszonen omkring vandet
- Nationalparken skal ikke følge forundersøgelsesområdet. Den kan godt blive mindre end forundersøgelsesområdet, men den kan ikke blive større, da man ikke kan etablere nationalpark i et område der ikke er undersøgt.
- Naturstyrelsen Storstrøm har fået til opgave at undersøge området, som er cirka 196.000 ha
- Det er styregruppen der har ansvaret for forundersøgelsen. Styregruppen består af repræsentanter fra de fem involverede kommuner, samt interesseorganisationer bl.a. DOF, DN, Sektionen for større lodsejere osv. Den fulde liste står på forundersøgelsens hjemmeside.
- Når forundersøgelsen er færdig, er det en politisk beslutning, hvor miljøministeren og politikerne skal vurdere om der skal etableres en nationalpark og hvor.

Forundersøgelsen

Line (NST) fortæller om hvad der skal undersøges i forundersøgelsen om Nationalpark Smålandsfarvandet.

Undersøgelsen laves under fire temaer: *Landskab og kulturmiljøer*, som workshoppen i dag handler om, *natur og geologi, friluftsliv og formidling* og *erhverv og turisme*. Der er afholdt workshop om natur og geologi, men de resterende to afholdes sidst i september og oktober, som borgerne også er meget velkomne til at deltage i.

En del af undersøgelsen går også ud på at finde ud af om der er opbakning til en nationalpark. Line (NST) lægger vægt på at de lokales meninger er meget vigtige – altså om man synes det er en god idé, om der udfordringer, eller om man kan se potentialer og hvad man skal være opmærksom på – alle input kommer med i forundersøgelsen.

Der er også til workshoppen udlagt en 'din mening folder' hvori man kan give sin mening til kende.

De fire temaer undersøges af fageksperter, som har kigget på om områdets særlige karakteristika, og om det har nationale og eller international værdi og lever op til kriterierne for en nationalpark.

Processen

Line (NST) gennemgår forløbet for forundersøgelsen som skal være færdig i sommeren 2026.

- Der er afholdt 2 informationsmøder
- Der er i alt 4 temaworkshops hvor nummer to afholdes i dag
- Derudover fem åbent telt arrangementer, bl.a. er Naturstyrelsen på Æblets Dag på Fejø.
- Parallelt med inddragelsesarrangementerne, udfører en række fageksperter temaundersøgelser
- Det hele skal munde ud i en samlet rapport med nogle anbefalinger, hvor styregruppen skal beslutte om de på baggrund af undersøgelsen skal anbefale at man opretter en nationalpark
- Anbefalingerne skal godkendes i de fem byråd, hvorefter de fremsendes til Christiansborg.
- Forundersøgelsen skal være færdig i sommeren 2026

Spørgsmål

- En borger spørger ind til, hvor bredt et forum der er repræsenteret i bestyrelsen, om den er bestemt af nogle enkelte mennesker, og eksemplificerer med om f.eks. øerne er garanteret at være repræsenteret i bestyrelsen.
 - > Line (NST) svarer at miljøministeren udpeger bestyrelsen. Det kommer an på den enkelte nationalpark,

ved Vadehavet er digelauget f.eks. en vigtig interessant ligesom det i Smålandsfarvandet, efter Lines mening, vil give mening at have øerne repræsenteret.

Spørgsmål

- En borger spørger ind til forholdet mellem nationalparken og planloven. Der har været åbnet op for dispensationer fra planloven ifm. frikommuner og friøer osv. som har gjort at man kan bygge eller opstille vindmøller i kystnære områder. Er det stadig muligt eller ligger nationalparken en ramme for det? Vil den mindske muligheden for at blive friø eller frikommune?
 - > Line (NST) forklarer nationalparken ikke har betydning for planloven og kan ikke ændre på den lov der allerede er, ligesom den ikke sætter yderligere begrænsninger. Der er heller ikke set nogle eksempler på at en nationalpark har mindsket muligheden for at blive friø eller frikommune.

Spørgsmål

- Hvad må man ikke indenfor en nationalpark? Det lyder som om at der ikke kommer nogen begrænsninger, men gør der det alligevel? F.eks. for varmepumper eller jordvarmeanlæg?
- Hvad opnår vi med en nationalpark? Er det øget turisme? værne om kulturmiljøer og bedre adgang?
 - > Line (NST) forklarer at turismen bliver undersøgt i temaundersøgelsen om erhverv og turisme
 - > Ift. planloven så er det stadig den der gælder i en nationalpark

Spørgerunden afsluttes og der opfordres til at komme med flere input når workshoppen går i gang eller efter arrangementet.

Resultater fra temaundersøgelse om landskaber v. Jørgen Becker-Christensen (Schönherr) og Anke Struve Olsson (WSP)

Jørgen Becker-Christensen (Schönherr) og Anke Struve Olsson (WSP) præsenterer sig selv, deres rolle og virksomheder. Jørgen er arkitekt og projektleder hos Schönherr med ansvar for landskabsanalyser, mens Anke er geograf og havmiljøekspert hos WSP. De fremlægger resultaterne fra temaundersøgelsen om landskaber – Jørgen med fokus på landdelen og Anke på havdelen.

Tilgang

Jørgen (Schönherr) indleder med at forklare arbejdsprocessen: Først en skrivebordsøvelse med kortmateriale og eksisterende data for at skabe overblik, derefter fokus på fem særlige områder – tre på land og to i havet. Området ses som både landskab og havlandskab, hvor vandet er centrum og landet rammen. Havlandskabet rummer kvaliteter, der adskiller det fra andre nationalparker.

Redskaber

Landskabet kan deles i tre – Kystlinjen, den kystnære beliggenhed og baglandet.

- Kystlinjen kan være en smal og præcis zone, klinger eller en mere bred og udvisket zone
- Den kystnære beliggenhed er en overgangszonzone som er præget af tidevandet og vinden. Her forekommer nogle af de mest karakteristiske naturtyper bl.a. strandenge og overdrev.
- Endelig er der baglandet som er præget marker, skove og herregårdslandskaber hvor natur og kultur smelter sammen
- De dominerende naturtyper i området er strandenge, overdrev, enge, og moser.

Landskabet

Landskabet er formet af sidste istid med randmoræner, tunneldale og bakker. Det ligger i 0-isobasen, hvor landet hæver sig på den ene side og synker på den anden – tydeligt ved Knudshoved Odde, som har international geologisk betydning. Overordnet er det et delvist druknet morænelandskab.

Spørgsmål

- Der spørges ind til hvordan historie indgår i landskabsanalysen
 - > Anke (WSP) forklarer at historien indgår i analysen ifm. de spor der er i landskabet som peger på historien.

Natur og landskab

På skærmen vises en række billeder af særlige steder: Avnø, Glænø og Ravnsby Bakker.

En yderligere beskrivelse af landskabet lægger vægt på:

- Den frugtbare jordbund som har gjort området rigtig godt til landbrug
- At det overordnet er et blødt bølgende landskab med markante undtagelser såsom Ravnsby Bakker, Klinten ved Klinteby
- Området er også rigt på åløb og søer

Kulturlandskabet

Analysen kigger også på kulturftryk i landskabet. Det er blandt andet:

- I de kystnære områder findes levende hegn og bevoksede diger og allé træer, som er meget karakteristiske for området
- Skove både i de kystnære områder og i baglandet, som spiller en vigtig rolle i helhedsindtrykket
- Herregårdslandskaberne har også i mange år præget arealanvendelsen i området
- Derudover også vindmøller, tekniske anlæg og havne.

Havlandskabet

Tilgang

Naturvidenskabeligt og ift. lovgivning ser man ikke meget på landskabet på havet. Der er ikke landskabelig lovgivning. WSP og Schønherr har valgt at kigge på landskabet over og under vandet og har anvendt landskabsanalysemetoden og gjort det på samme måde for havlandskabet.

De har kigget på:

- Naturen – Geologien, havbunden, vandet og planter og dyr
- Kulturen – Arkæologi, skibsvrag, menneskelige aktiviteter der har sat spor, samt fysiske anlæg på havet.

Spørgsmål

- Der spørges ind til brugen af begrebet havlandskab og om det ikke ville hedde havskab
 - > Anke (WSP) anerkender at det kunne det godt hedde, og man kunne diskutere forskellige begreber, som vil antyde lidt forskelligt fokus, bl.a. marinelandskab eller maritimt landskab. De er landet på havlandskaber.

Havlandskabets inddeling

Havlandskabet kan overordnet inddeles i tre kategorier:

- Rev og flak
- Lavvandede kystområder og fjorde
- Dybe områder

Landskabet er inddelt ud fra dybde og havbundens beskaffenhed

Spørgsmål

- Der spørges ind til grunde, de steder der ikke er så dybe
 - > Anke (WSP) fortæller at de indgår under kategorien flak

Spørgsmål

- Der spørges ind til de forureningskilder der i området, og hvorvidt de vil blive fjernet
 - > Anke (WSP) fortæller at det her blot er en undersøgelse af hvad der er og hvordan landskabet ser ud i dag.

Geologien, havbunden og vanddybden

Ud fra et kort beskrives havbunden, som hænger sammen med istidslandskabet. Der områder med istidsaflejringer, som dominerer området, dybe områder med mere fint materiale og sandede områder. Der følger en beskrivelse af vanddybdens og strømningernes påvirkning på geologien. Bevægelserne har også en betydning for saliniteten hvor det er mest fersk mod øst og mest salt mod vest.

Naturen i havet

Naturen i området er præget af stenede områder hvor tangplanter kan hæfte sig og leve. Det skaber levesteder for dyr i havet. I de sandede områder er der plads til ålegræs, som er også skaber levesteder for arter. På de dybere områder er der mindre liv, fordi der er mindre lys.

Kulturen i havet

Der er undersøgt fortidsminder og vrag samt menneskelige aktiviteter i havet som klappladser, sejladskorridorer, akvakultur, fiskeri og kabler. Selvom havet kan virke som en glat overflade, er mange aktiviteter og tekniske anlæg synlige. Ekkolod viser variation i havbunden ved bl.a. klappladser og sandsugning.

De udvalgte områder

Enø overdrev

Enø overdrev er et barriere-ø-landskab, som dannet af havets bølger og strømme. Det er karakteristisk for Smålandsfarvandet og har en rig variation af natur med bl.a. strandenge, overdrev og saltenge.

Området har været fredet siden 1953 og er natura2000 område, med særlige arter, naturen er dominerende, der er mange fugle og kulturpåvirkningen har været begrænset, med få mindre bebyggelser, herunder Enø Lejren, en gård og enkelte småbebyggelser.

Avnø

Avnø er særlig fordi det oprindeligt var en ø men i dag er fastland på grund af dæmninger og dræning. Det fremstår som en halvø med strandenge, vådområder og overdrev, samt en lille skov.

Avnø er mere naturligt bevokset end f.eks. Enø, naturen får lov til at stå tydeligere her. Avnø er også hjemsted for bl.a. spættet sæl og havørne.

Der har været flyvestation og det er siden omdannet til naturområde. Der er gode vandringsmuligheder – et godt eksempel på hvordan natur, kultur og formidling kan gå hånd i hånd.

Ravnsby Bakker

Ravnsby Bakker står i stærk kontrast til det ellers flade lollandske landskab. Området byder på et varieret landskab med bakker, dødisrelief, gravhøje samt en mosaik af moser, enge og skov. Det er bevaringsværdigt og udpeget som Natura 2000-område. Kulturhistorien er tydelig med blandt andet gravhøje og Ravnsborg Voldsted, som vidner om områdets lange historie. Landskabet fungerer samtidig som oplysningslandskab med cykelruter, kunstværker og udsigtspunkter. Kombinationen af stærke natur- og kulturværdier giver store rekreative muligheder for besøgende.

Venegrunde

Området ligger som en naturlig forlængelse af Knudshoved Odde og består af et stenrev. Over vandet er det næsten usynligt, med kun enkelte bølger som afmærkning, men under overfladen findes både større og mindre sten samt bunker, omgivet af ålegræs. Stenrevet er hjem for et rigt liv, herunder små fisk og søstjerner, og illustrerer.

Femø Sund

Området udgør et varieret havbundsmiljø med tydelige overgange fra stenede områder tæt på kysten, dækket af tangplanter, til områder med gradvist tættere ålegræs og videre ud til dybere, mere sandede partier. Denne variation skaber en markant kontrast mellem forholdene over og under vandet og giver et rigt og dynamisk levested for mange arter. Området er besøgt ved sejlads gennem sundet, hvor havbundens forskelligartede struktur og vegetation er blevet dokumenteret.

Afrunding

Overordnet set byder området på en enestående variation af landskaber både på land og i vand – fra de åbne strandenge på Enø, til de flade og mere artrige områder på Avnø, videre til det kuperede og varierede istidslandskab ved Ravnsby Bakker, og videre ud til stenrev og sandede havbundsflader. De udvalgte områder er særligt værdifulde, fordi de rummer unikke naturtyper, kulturhistoriske elementer og oplevelsesmuligheder, hvilket giver dem betydning både lokalt, nationalt og internationalt.

Spørgsmål

- En borger hæfter sig ved de udvalgte områder og spørger til hvor meget der er blevet undersøgt?
 - > Jørgen (Schönherr) de har groft undersøgt det hele, og så er der udvalgt en række områder, som er karakteristiske og repræsentative for området og hvor andre områder kunne ligne dem. Derudover er der en begrænsning i hvor meget man kan undersøge og hvor meget der er tilgængeligt.

Spørgsmål

- Der spørges til om inddæmningslandskabet ligger under tekniske landskaber?
 - > Noget af det kan næsten ses som natur i dag, mens andre ikke er det.

Spørgsmål

- En borger udtrykker bekymring overfor at eksisterende anlæg såsom lystbådehavne og campingpladser der i dag er underlagt Natura2000 og har svært ved at udvikle sig, vil blive endnu mere begrænset hvis der bliver oprettet en nationalpark.
 - > Line (NST) forklarer at nationalparkloven ikke giver mulighed for at lave yderligere restriktioner. De restriktioner der er der i dag vil stadig være gældende.

Spørgsmål

- En borger udtrykker bekymring overfor affolkningen på Femø, og spørger til om ikke en nationalpark kan være med til at understøtte samfundet og erhvervslivet på Femø
 - > Line (NST) at man har set ved andre nationalparker at opmærksomheden for området kan stige når der bliver oprettet en nationalpark. Dertil kan man med bevillingen på 9-10 mio. arbejde med projekter der understøtter området på forskelligvis alt efter hvilken retning man vælger at gå i. Det kan f.eks. være turismen man kan fremme gennem formidlingen af området
 - > Christian (Urland) supplerer med at der også vil være en workshop der handler om bl.a. turismen, men at alle input selvfølgelig er velkomne og bliver taget med i undersøgelsen.

Spørgsmål

- En borger har svært ved at forestille sig at man i en nationalpark tillader dispensation for udpegninger som f.eks. kystbeskyttelse og mener at der mangler et klart svar på hvilke restriktioner der vil komme? Han mener i øvrigt at hvis der ikke er nogle beskyttende restriktioner, så vil der slet ikke være grundlag for en nationalpark.
 - > Jane (NST) mener at det har været grundlæggende for nationalparkloven og forligspartierne der står bag den, at det skal bygge på en lov der ikke lægger nye restriktioner ned over områderne, eller havde man ikke fået så bred politisk opbakning til det. På informationsmøderne for forundersøgelsen er naturstyrelsen også blevet mødet med spørgsmål til om loven kan ændre sig indenfor en længere periode, men man kan ikke spå om lovændringer kan forekomme, men som loven er i dag, giver en nationalpark ikke flere begrænsninger.

Spørgsmål

- En borger følger op med om en nationalpark så overhoved har nogen betydning?
 - > Jane (NST) uddyber med at man i hvert fald ikke skal regne med at det kommer og løser store miljøproblemer. Eksempler fra andre nationalparker viser at det kan give noget lokal stolthed, det kan øge turismen, og det betyder måske at man passer bedre på området. Derudover kan det skabe noget sammenhold, og det kan hjælpe med at tag fat på nogle af de problemer der er i området, fordi der er noget til at faciliterer det på tværs af kommunerne.

Bemærkning

- En borger kan godt se potentialet i en nationalpark og beskriver hvordan det særlige klima på øerne er oplagt til nye eller alternative dyrkningsmetoder end de konventionelle. Hun mener at nationalparken kan være med til at løfte den dagsorden.

Bemærkning

- En borger lægger afslutningsvis vægt på at hvis man vil påvirke det, så er det borgmesteren man skal påvirke.

Workshop del 1 – Landskaber inkl. opsamling

Tea (Urland) tager ordet og lægger op til at første del af workshoppen kan starte.

Der er bordkort som passer til emnet ved hvert bord som man kan tegne og skrive på, samt en række arbejds-spørgsmål som kan sætte snakken i gang. Formålet er at få en masse inputs og holdninger til områdets landskaber.

Afslutningsvis er der en opsamling hvor hvert bord præsenterer de gennemgående temaer diskuteret i gruppen.

For uddybede resultater fra workshopdelen se bilag Forundersøgelse for Nationalpark Smålandsfarvandet, Tema-workshop 2 – Landskab og Kulturmiljøer – Opsamling fra bordkort (Urland).

Resultater fra temaundersøgelse om kulturmiljøer v. Signe Winther (Schønherr)

Signe Winther præsenterer sig selv. Hun er landskabsarkitekt hos Schønherr, og har beskæftiget sig med kulturmiljøer indenfor forundersøgelsesområdet. Rapporten er udarbejdet i samarbejde med Thomas Tram Pedersen (Plan-Scape) og Rasmus Visby (Visby), som ikke er til stede på workshoppen.

Hvad er et kulturmiljø?

Et kulturmiljø defineres som et afgrænset område, der afspejler en samfundsmæssig udvikling – f.eks. stjerneudstyknin-gen på Femø.

Udpegnin-g af kulturmiljøer er i dag en kommunal opgave uden nationale retningslinjer, og praksis varierer derfor fra kommune til kommune. Udpegningerne i sig selv indebærer ingen egentlig beskyttelse. De fem kommuner i forun-dersøgelsesområdet har gjort det forskelligt, nogle har f.eks. fokus på landsbyer andre måske på oldtidsminde, og derfor spiller de forskellige kommuner ind med forskellige kulturmiljøer.

Tilgang

Undersøgelsen tager udgangspunkt i de kommunalt udpegede kulturmiljøer, og har derfor lagt vægt på at finde frem til de kulturmiljøer, der bedst fortæller en samlet fortælling om Smålandsfarvandet.

Spørgsmål

- En borger spørger bekræftende om idéen er at prøve og få kulturmiljøerne til at passe sammen under én historie?
 - > Signe (Schønherr) siger det vil være hensigten – de er dog meget forskellige. Schønherr vil dog anbefale at man laver en ny screening der fokuserer på kulturmiljøer som ikke allerede er udpeget, men som er relevante for Smålandsfarvandet, hvis man skal lave en nationalpark.

Metode

Undersøgelsen bygger på anvendelse af et værktøj kaldet vurderingsblomsten, som ser på blandt andet:

- Kulturhistoriskværdi
- Sammenhæng med stedet
- Bevaringsværdig
- Aflæselighed
- Lokal identitetsværdi
- Tilgængelighed
- Udviklingspotentiale

Kulturmiljøer i og omkring Smålandsfarvandet

Der er mere end 500 udpegede kulturmiljøer i de fem kommuner, og derudover er der en række nationale arealfredninger. Derudover er der en masse arkæologiske miljøer, som også kan være relevante hvis de ligger i forbindelse med kulturmiljøer. Kulturmiljøerne ligger kun på land, men man kan pege på kulturhistoriske spor på havbunden.

Inden for undersøgelsesområdet ligger der:

- 91 kulturmiljøer
- 12 arkæologiske fund

Ud af de 91 kulturmiljøer er der 47 der retter sig mod vandet.

- 13 i Guldborgsund Kommune
- 8 på Lolland
- 12 i Næstved
- 11 i Slagelse
- 3 i Vordingborg

Områderne er i første omgang undersøgt ved skrivebordet, på kort og i tekstbeskrivelser, og så er der foretaget besigtigelser og revurderinger. Til sidst er de 47 lokationer vurderet med vurderingsblomsten. Score 1 og 2 er vurderet mindre relevante for nationalparken og vurdering 3-5 har potentiale.

Eksempler på kulturmiljøer fra rapporten

Signe fremhæver en række eksempler der viser bredden og forskelligheden i kulturmiljøerne.

• Sakskøbing

- Sakskøbing er let at aflæse som historisk købstad, den har en velbevaret struktur, forbundet til vandet, men beskyttet. Den er lettilgængelig, har en god turismeinfrastruktur med, med overnatningsmuligheder, spisesteder osv. Der er flere udpegninger af kulturmiljøer i Sakskøbing, og vurderingen er at Sakskøbing er et godt udgangspunkt for en portal til en potentiel nationalpark i Smålandsfarvandet.

• Falstria

- Falstria som er en modernistisk restaurant og overfartssted repræsenterer en spændende moderne periode hvor alle fik bil og skulle ud at opleve landet, hvor den skulle være et stop på vejen. Den har et stort potentiale pga. sin synlighed og symbolikken og oplagt at bruge til noget i en potentiel nationalpark. Den får en høj score fordi den er let aflæselig som en repræsentation for en bestemt tid, hvor det handler om at flytte sig fra et sted til et andet over bro.

Spørgsmål

- En borger spørger til om det kræver at det bliver vedligeholdt og hvad der sker hvis det bare får lov at falde hen?
 - > Signe (Schönherr) svarer at ja, det kræver at der er nogen der tager initiativ til at bevarer det, ellers falder det til jorden. Det er heller ikke fredet fordi det er et kulturmiljø, det kræver at det bliver skrevet ind i en lokalplan.
- Bandholm Havn
 - Bandholm Havn fremstår intakt i sin fortælling som udskibningshavn for et af de store godser. Den

knytter sig tæt til Smålandsfarvandet, hvor mange godser historisk har haft små lokale havne til udskibning af varer. Havnens miljø er let genkendeligt og har et stort potentiale som attraktion i sig selv, samtidig med at den indgår i et samspil med andre nærliggende kulturmiljøer som Knuthenborg og Svanevig. Med gode forbindelser rummer stedet en oplagt mulighed for at fungere som portal, der samler og formidler flere kulturmiljøer på én gang.

- **Ravnsborg Bakker**

- Ravnsborg er primært en arkæologisk lokalitet med middelalderborg. Den repræsenterer den anden historie om Smålandsfarvandet som handler om krig, magt, forsvar og strategi. Den ligger i en stor landskabsfredning ved tunneldalen, og man vil kunne arbejde med naturpotentialet samtidig med at man understøtter den kulturhistoriske fortælling. Det er ikke så godt formidlet i dag, men der ligger et stort potentiale de kan fortælle interessante historier.

- **Basnæs**

- Basnæs er et autentisk fiskermiljø med bevaret struktur, der tydeligt afspejler livet med og ved vandet. Området er dog sårbart og vanskeligt tilgængeligt, og en øget besøgsbelastning kan risikere at undergrave autenticiteten. Den ligger beskyttet i en inde fjord, men med forbindelse til vandet.

- **Karrebæksminde**

- Karrebæksminde er et velbevaret fiskeri- og søfartsmiljø, der også afspejler moderniseringen af handel og landbrug. Har tidligt udviklet sig som en bade- og feriedestination som også er del af en kulturhistoriske fortælling. Kulturmiljøet bruges aktivt i dag, har høj tilgængelighed og stor formidlingsmæssig værdi. Det indgår i samspil med andre kulturmiljøer og er et godt eksempel på et miljø, der spænder over både land og vand.

- **Holsteinborg & Snedinge**

- Udpegningen består af 2 udpegninger som er hhv. 1 udpegning omkring godset og en udpegning som udgør en buffer omkring godset. Holsteinborg & Snedinge er et klassisk herregårdsmiljø med tilknyttet landsby, smukt og magtfuldt placeret i landskabet. Miljøet er kendetegnende for områdets mange godser og fremstår allerede delvist tilgængeligt med eksisterende aktiviteter og flere fredninger. Kræver kun begrænset indsats for at indgå i en samlet formidling.

- **Knudshoved Odde**

- Knudshoved Odde er et område med spor efter 6.000 års bosætning, hvilket giver et koncentreret billede af livet ved vandet. Der findes gode stier og et formidlingscenter med potentiale for videre udvikling, men adgang og ejerforhold kan udgøre barrierer. Området scorer højt på kulturhistorisk værdi.

Ramme- og kernefortælling

Undersøgelsen arbejder også med at samle historierne i området. Rammefortællingerne dækker over større fortællinger om Smålandsfarvandet som rummer en række kernefortællingerne. Rammefortællingerne er områdets/stedets identitet mens kernefortællingerne understøtter denne. De fem rammefortællinger er:

Livet med havet

Livet med vandet handler om at der har været kystnær bosættelse i årtier. Der findes flere bopladser på bunden af

Smålandsfarvandet, og der er tegn på at man har bosat sig mere agilt end man gør i dag og har kunnet flytte sig med vandet. Det er et interessant perspektiv på de udfordringer vi står med i dag.

Forbindelser til verden

Vandet har historisk set haft en langt større betydning som forbindelse til verden og til hinanden, hvorimod det i dag foregår til langt højere grad over land. Der er et interessant at tænke vandet ind og genopdage forbindelserne over vandet, som kunne lede til nye oplevelser.

Land og øer

Livet på landet og øerne er livsformer som vi har brug for som modsvar til livet inde i byerne. Det kan tilbyde en anden livsstil.

Byerne i Smålandsfarvandet

Byerne har udviklet sig over mange år, og deres udfordring lige nu er at blive ved med at udvikle sig. Der peges på den transformationsevne som byerne har haft før.

Ferie og fritid

Den yngste fortælling er den om fritid. De sidste 150 år har der været en øget turisme, først med badhoteller, så sommerhuse og derefter friluftsliv. Det er ikke en særlig gammel fortælling, men stadig vigtig.

Afslutning

Signe afslutter med at anbefale at hvis man skal videre med en nationalpark, så bør man lave et tværkommunalt samarbejde om at lave yderligere screening for kulturmiljøer som ikke allerede er udpeget. Hun understreger at et kulturmiljø ikke skal være smukt, men at det skal repræsentere en samfundsmæssig udvikling, og fortælle noget om os selv. Derfor er et område som Stignæsøområdet faktisk også et kulturmiljø, selvom det ikke er positivt i et miljøperspektiv.

Der skal i øvrigt være fokus på at tænke både kort- og langsigtet. Der er steder som allerede nu kan bruges og steder som kræver f.eks. formidling for at kunne opleves.

Derudover kan man med fordel tænke i helheder ved at fokusere på de områder hvor der er overlappende interesser som f.eks. Ravnsby Bakker der rummer både kulturhistoriske og landskabelige værdier.

Spørgsmål

Spørgsmål

- En borger peger på landbrug og frugtavl som kulturmiljøer og spørger hvor det hører til?
 - > Signe (Schönherr) peger på at landbrug og frugtavl som f.eks har en særlig forbindelse til sejlrunder og vandet generelt kunne være relevante. Derudover også selve plantagerne.

Spørgsmål

- En borger undrer sig over at man ser så meget tilbage i tiden. Vedkommende mener at man skal kigge frem, og passe på nutiden, så de kan få lov at overleve som samfund.
 - > Signe (Schönherr) fortæller at hun er enig, men mener også at fortiden er vigtig at bringe med ind fremtiden.

Workshop del 2 – Kulturmiljøer

Tea (Urland) tager ordet og lægger op til at anden del af workshoppen kan starte.

Der er bordkort som passer til emnet ved hvert bord som man kan tegne og skrive på, samt en række arbejds-spørgsmål som kan sætte snakken i gang. Formålet er at få en masse inputs og holdninger til områdets kulturmiljøer

For uddybede resultater fra workshopdelen se bilag Forundersøgelse for Nationalpark Smålandsfarvandet, Tema-workshop 2 – Landskab og Kulturmiljøer – Opsamling fra bordkort (Urland).

Workshop del 3 – Åbent tema inkl. opsamling på del 2 og 3

Tea (Urland) tager ordet og lægger op til at sidste del af workshoppen kan starte.

Denne del inviterer til at give inputs inden for et helt åbent tema. Formålet er at der kan gives input om andre temaer end landskaber og kulturmiljøer, for at give de deltagende mulighed for at bidrage til de temaworkshops, de evt. ikke har mulighed for at deltage i.

Afslutningsvis er der en opsamling hvor hvert bord præsenterer de gennemgående temaer diskuteret i gruppen både inden for kulturmiljøer og det åbne tema

For uddybede resultater fra workshopdelen se bilag Forundersøgelse for Nationalpark Smålandsfarvandet, Tema-workshop 2 – Landskab og Kulturmiljøer – Opsamling fra bordkort (Urland).

Afslutning

Tea (Urland) runder af, takker for fremmødet, og fortæller at de inputs borgerne er kommet med nu vil blive behandlet og sendes til WSP, Schönherr, Visby og PlanScape, så det kan indarbejdes i rapporterne.

Hvis man har yderligere spørgsmål, kan man skrive til den oplyste e-mailadresse smålandsfarvandet@nst.dk som også står i den udelte folder.

Der opfordres også til at man udfylder 'din mening folderen' inden man går hjem.

Andet

Se flere resultater fra undersøgelsen om Landskab og Kulturmiljøer i rapporterne Kulturmiljøer i den mulige Nationalpark Smålandsfarvandet (PlanScape, Schönherr, Visby.dk), og Landskabskarakteranalyse Smålandsfarvandet – Analyse af landskabelige og marine potentialer (WSP, Schönherr)

For uddybende foreløbige resultater fra workshoppen se bilag Forundersøgelse for Nationalpark Smålandsfarvandet, Temaworkshop 2 – Landskab og Kulturmiljøer – Opsamling fra bordkort (Urland).

Faglige overvejelser bag det overnævnte program

I den indledende fase er det vigtigt at få indsigt i den viden mennesker der har betydning for stedet besidder, for at forstå potentialer og udviklingsretninger. Det kan være beboere, besøgende, meningsdannere, investorer og beslutningstagere. En meningsfuld inddragelse skaber på samme tid ny viden, der bidrager til helstøbte, bæredygtige løsninger for samfundet som helhed, samt grobund for lokal opbakning, ejerskab og engagement i en fremtidig udvikling.

Workshoppen er tilrettelagt, så deltagerne først blev introduceret til rammerne for forundersøgelsen og præsenteret for eksperternes resultater fra temaundersøgelsen. Herefter blev de sat i gang med workshopaktiviteterne.

Konkret består workshoppen af gruppedialoger ved borde med 5–10 personer. Her fungerer deltagerne som lokale eksperter, og deres input, kritik, ønsker og spørgsmål noteres ned på bordkort. For at fastholde fokus er der i hver workshop formuleret arbejdsspørgsmål, som deltagerne forholder sig til. På baggrund af erfaringerne fra den første workshop er der desuden indført en åben runde, hvor deltagerne frit kan bringe alle tematikker op. Dette sikrer, at ingen emner eller bekymringer falder mellem to stole eller overses i processen.

Alle workshops er planlagt med henblik på at sikre bred deltagelse. Derfor er de placeret i weekender og indledes med fælles aktiviteter som eksempelvis en sejltur eller en ø-vandring. Undervejs serveres der mad og drikke til alle deltagere.